

УДК 342.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.04.31>

ПОНЯТТЯ «ВОДІЙ» ТА «ОСОБА, ЯКА КЕРУЄ ТРАНСПОРТНИМ ЗАСОБОМ»: ЇХ СПІВВІДНОШЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО – ПРАВОВОГО ВИЗНАЧЕННЯ

Маслянюк С.В.,*заступник командира роти полку патрульної поліції**в м. Кривий Ріг ДПП, майор поліції,**аспірант аспірантури**Донецького державного університету внутрішніх справ**maslyanko.sergey@gmail.com*

Маслянюк С.В. Поняття «Водій» та «Особа, яка керує транспортним засобом» : їх співвідношення та проблеми нормативно - правового визначення.

Стаття присвячена розгляду особливостей втілення вихідних засад регулювання суспільних відносин, щодо визначення змісту прав і свобод громадян, межі їх здійснення, встановлення заборон та відповідальності за їх порушення, в сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

Одними з основних учасників дорожнього руху є особи, які використовують автомобільні дороги, вулиці, залізничні переїзди, керуючи транспортними засобами.

На сьогодні Закон України «Про дорожній рух», який є основоположним нормативно – правовим актом, згадує лише про водіїв. Згідно з Правилами дорожнього руху України водій – це особа, яка керує транспортним засобом і має посвідчення водія (посвідчення тракториста-машиніста, тимчасовий дозвіл на право керування транспортним засобом, тимчасовий талон на право керування транспортним засобом) відповідної категорії. Водієм також є особа, яка навчає керуванню транспортним засобом, перебуваючи безпосередньо в транспортному засобі.

Стаття 15 Закону України «Про дорожній рух» визначає основні положення щодо допуску до керування транспортними засобами. Але крім правових (законних) підстав доводиться говорити ще й про фактичні – тобто керування транспортним засобом особою не залежно від наявності в неї права на керування.

Водночас, через відносини з органами виконавчої влади, їх посадовими особами, громадянам надається можливість практично скористатися більшістю з наданих їм Конституцією і законами України прав і свобод, виконати покладені на них обов'язки.

Зв'язок між людиною та правом найбільш повно характеризується через поняття правового статусу, в якому відображуються всі основні сторони юридичного статусу особи, її інтересів, потреб, взаємовідносин з державою.

Для науки адміністративного права та державно-правової практики важливими є дослідження адміністративно-правового статусу громадянина, який в свою чергу, в подальшому, надає можливість визначити поняття адміністративно-правового статусу особи, яка керує транспортним засобом.

Адміністративно-правовий статус даної особи визначає місце та її роль в державних та інших суспільних відносинах, що регулюються нормами чинного законодавства нашої країни.

Наявність прогалін і колізій в нормативному регулюванні адміністративно-правового статусу особи, яка керує транспортним засобом створює, по-перше, труднощі при здійсненні посадовими особами Національної поліції та інших державних органів своїх повноважень, а по-друге, не забезпечує належної реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина, який, або яка, може керувати таким транспортним засобом.

Особливості реалізації громадянами належної їм правосуб'єктності в адміністративно-правових відносинах у сфері безпеки дорожнього руху зумовлені тим, що вони виникають не з моменту отримання права на керування транспортними засобами відповідної категорії, а з моменту фактичної експлуатації та керування конкретним транспортним засобом і незалежно, від формального володіння таким правом, покладають на таких осіб сукупність відповідних прав та обов'язків.

Проблеми загального правового статусу громадян знайшли відображення в роботах теоретиків права, а також представників галузевих наук.

Формування сучасного погляду на адміністративно-правовий статус особи, яка керує транспортним засобом в Україні має відбуватися на нових концептуальних засадах, які впливають, зокрема, з принципу верховенства прав і свобод людини та громадянина у визначенні змісту та спрямованості діяльності держави (частина 2 ст. 3 Конституції України).

Ті чи інші аспекти адміністративно-правового статусу громадянина досліджувались як у роботах з питань загального правового статусу особи, зокрема Б.М. Лазарева, В.А. Патюлина, О.Ф. Скакун, М.С. Строговича, так і певною мірою в працях дослідників-адміністративистів, в тому числі Є.В. Додіна, Л.В. Ковалю, В.М. Манохіна, І.М. Пахомова, Г.І. Петрова, Ю.О. Тихомирова, В.В. Цветкова, Ю.С. Шемшученка та інших вчених.

Базовим правовим актом, який закріплює засади адміністративно-правового статусу громадянина та особи, яка керує транспортним засобом в Україні, є Конституція України, а власне реалізація громадянами адміністративно-правового статусу здійснюється практично в усіх сферах суспільного життя і, отже, й регулюється нормами не тільки адміністративного права, а й інших галузей права.

Ключові слова: водій, право на керування, особа, яка керує транспортним засобом, керування, керувати, адміністративна відповідальність.

Maslyanko S.V. The concept of "Driver" and "Person who drives a vehicle": their relationship and problems of regulatory and legal definition.

The article is devoted to the peculiarities of the implementation of the basic principles of regulation of public relations, to determine the content of rights and freedoms of citizens, the limits of their implementation, the establishment of prohibitions and liability for their violation in the field of road safety.

One of the main participants in road traffic is people who use highways, streets, railway crossings, driving vehicles.

Today, the Law of Ukraine "On Road Traffic", which is a fundamental legal act, mentions only drivers. According to the Rules of the Road of Ukraine, a driver is a person who drives a vehicle and has a driver's license (tractor driver's license, temporary driver's license, temporary driver's license) of the relevant category. The driver is also a person who teaches to drive a vehicle while in the vehicle.

Article 15 of the Law of Ukraine "On Road Traffic" defines the main provisions on admission to driving. But in addition to the legal (legal) grounds, we have to talk about the actual - that is, driving a person a person, regardless of whether he has the right to drive.

At the same time, through relations with executive bodies, their officials, citizens are given the opportunity to practically use most of the rights and freedoms granted to them by the Constitution and laws of Ukraine, to fulfill their responsibilities.

The relationship between man and law is most fully characterized by the concept of legal status, which reflects all the main aspects of the legal status of the person, his interests, needs, relationships with the state.

For the science of administrative law and state-legal practice, it is important to study the administrative-legal status of a citizen, who in turn, in the future, provides an opportunity to define the concept of administrative-legal status of a person driving a vehicle.

The administrative and legal status of this person makes it possible to determine the place and its role in state and other social relations governed by current legislation of our country.

The existence of gaps and conflicts in the regulation of the administrative and legal status of the person driving the vehicle creates, firstly, difficulties in the exercise of powers of officials of the National Police and other state bodies, and secondly, does not ensure proper implementation and protection of rights and the freedoms of a person and a citizen who, or who, may drive such a vehicle.

Peculiarities of citizens' realization of legal personality due to them in administrative and legal relations in the field of road safety are due to the fact that they arise not from the moment of obtaining the right to drive vehicles of the corresponding category, but from the moment of actual operation and driving of a particular vehicle, formal possession of such a right, impose on such persons a set of relevant rights and responsibilities.

Problems of the general legal status of citizens are reflected in the works of theorists of law, as well as representatives of branch sciences. The formation of a modern view of the administrative and legal status of a person driving a vehicle in Ukraine should be based on new conceptual principles, which follow, in particular, the principle of supremacy of human and civil rights and freedoms in determining the content and direction of the state. Constitution of Ukraine). Certain aspects of the administrative and legal status of a citizen were studied as in the works on the general legal status of a person, in particular O.F. Skakun, M.S. Strogovich, and to some extent in the works of researchers-administrators, including E.V. Dodina, I.M. Pakhomova, G.I. Petrova, and other scientists.

The basic legal act that establishes the principles of administrative and legal status of a citizen and a person driving a vehicle in Ukraine is the Constitution of Ukraine, and the actual implementation of citizens' administrative and legal status is carried out in almost all spheres of public life administrative law, but also other branches of law.

Key words: driver, right to drive, person driving, driving, driving, administrative responsibility.

Постановка проблеми. Відповідно до статистичних даних, з початку 2021 року станом на кінець жовтня, патрульною поліцією в Україні було винесено 92911 постанов про накладення адміністративного стягнення по справі про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване не в автоматичному режимі на осіб, які керували транспортними засобами різних категорій, при цьому, не набувши відповідного спеціального права, шляхом здачі іспиту у відповідному територіальному сервісному центрі.

Також, слід звернути увагу на 21025 випадків притягнення до адміністративної відповідальності осіб, за керування транспортними засобами, під час дії відносно останніх, постанов суду про позбавлення права керування, що передбачене частиною 4 статті 126 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Де-факто, не маючи права на керування (законних підстав допуску), будь-яка особа має фактичну можливість керувати транспортним засобом, де-юре – не будучи при цьому водієм (оскільки відсутня одна з основних ознак – наявність посвідчення водія, що дає право керування цим транспортним засобом), така особа не має наведених вище обов'язків.

А відповідно, за невиконання всіх закріплених у нормативно-правових актах обов'язків водія, особа, яка керує транспортним засобом без відповідного права може бути притягнута лише до адміністративної відповідальності за ч. 2 ст. 126 КУпАП.

Таким чином, відсутність в законодавчому просторі визначення особи, яка керує транспортним засобом та терміну керування в цілому є очевидною прогалиною, врегулювання якої потребує невідкладного втручання з боку органів державної влади (в першу чергу законодавця).

Доцільно запровадити до національного законодавства нормативне визначення не лише поняття «водій», а й більш широкого поняття «особа, яка керує транспортним засобом», закріпивши за такими особами відповідні права та обов'язки, відобразивши це безпосередньо у першому та другому розділах Правил дорожнього руху України та основних нормативно – правових актах, які регулюють вказані правовідносини між громадянами, які приводять в дію автомобілі та інші механічні транспортні засоби, задовольняючи власні сучасні потреби.

Проблематика принципів дотримання прав учасників дорожнього руху під час здійснення контролю уповноваженими органами, та забезпеченню належних та безпечних умов пересування на вулично – шляховій мережі має велике значення та постійно перебуває в суспільства на особливому місці та обговоренні, хоча, деякі аспекти цих правовідносин залишаються поза належного аналізу та мають юрисдикційні прогалини.

Метою статті є дослідження, яке полягає в тому, щоб на основі аналізу теоретичних засад, правового регулювання та практичної реалізації в Україні виробити теоретично-прикладні положення та отримати прикладні результати у вигляді удосконалення основних понять та термінів, які стосуються порядку керування транспортними засобами та осіб, які таке керування здійснюють, порядку та підстав застосування заходів адміністративної та інших видів юридичної відповідальності за порушення установлених в цій сфері правовідносин, пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства в сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

Виклад основного матеріалу становить теоретичні та адміністративно-правові засади, що визначають адміністративно-правовий статус особи, яка керує транспортним засобом.

В умовах сьогодення, українське суспільство, на даному етапі розвитку, характеризується як добре злагоджена система, яка чітко розуміє та тлумачить норми чинного законодавства, які діють на території країни.

Ті прогалини, які виникли в умовах законодавчих негараздів, достатньо заважають як державним виконавчим органам під час виконання державних функцій та владних повноважень, так і безпосередньо діють проти громадян, які набули відповідного спеціального права, оскільки, вводять в оману особу, через певну правову невизначеність.

З часів проголошення незалежності, в Україні сформувалася організаційно-правова основа діяльності органів та підрозділів, що забезпечують безпеку дорожнього руху. Проте, вона перебуває у перманентному стані змін, пов'язаних із удосконаленням адміністративно-деліктного законодавства, форм і методів діяльності цих органів. Нерідко такі зміни мали неоднозначний характер – мали місце заходи законодавця як по лібералізації, так і посилення адміністративної відповідальності за порушення у цій сфері, по удосконаленню заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, запровадженню нових форм і методів діяльності державних органів, а також способів захисту прав і свобод учасників дорожнього руху від незаконних дій та рішень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності. Проте, належного впливу на ситуацію в сфері забезпечення дорожнього руху вони не створили, про що свідчить як кількість порушень правил дорожнього руху, ДТП, так і скарг учасників дорожнього руху на дії поліцейських [1, 2 – 10 с.].

Відповідно до чинного законодавства України в сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, поняття «особа, яка керує транспортним засобом» не має свого офіційного закріплення у нормативно-правових актах, проте надається визначення поняття «водій». Так, 10 жовтня 2001 року Кабінетом Міністрів України була прийнята постанова № 1306 «Про правила дорожнього руху», відповідно до якої *водієм* визнавалась особа, яка керує транспортним засобом.

Вершник, візник, погонич тварин, який веде їх за повід, прирівнювався до водія. Водієм також визнавалась особа, яка навчає керуванню, знаходячись безпосередньо у транспортному засобі [3].

Однак, з прийняттям 26 вересня 2011 року Кабінетом Міністрів України постанови № 1029 «Про внесення змін до Правил дорожнього руху», визначення особи *водія* дещо змінилось і ним стала визнаватись особа, яка керує транспортним засобом і має посвідчення водія на право керування транспортним засобом відповідної категорії. Водієм також є особа, яка навчає керуванню транспортним засобом, перебуваючи безпосередньо в транспортному засобі [4].

Тобто, визначення поняття «водій» стало більш вузьким і охоплює лише ту категорію осіб, які мають посвідчення водія. Отже, керуючись даним положенням, та враховуючи, що не всі особи, які керують транспортними засобами, мають посвідчення водія, можна цілком обґрунтовано стверджувати, що не кожна така особа є водієм. Більш того, не кожна особа, яка керує транспортним засобом, також може вважатися учасником дорожнього руху, оскільки відповідно до вищезазначеної Постанови Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2011 року № 1029 «Про внесення змін до правил дорожнього руху» учасником дорожнього руху може бути особа, яка бере безпосередню участь у процесі руху на дорозі як пішохід, водій, пасажир, погонич тварин [4].

Знову ж таки, в даному випадку, мова йде не про особу, яка керує транспортним засобом, а тільки про водія; мною вже зазначалося раніше, про те, що водієм вважається тільки особа, яка набула відповідного права та має посвідчення водія. А тому, якщо особа, яка керує транспортним засобом, не має посвідчення водія, то вона, в жодному випадку, не може вважатися ані водієм, ані учасником дорожнього руху взагалі.

У зв'язку з цим, виникає серйозна проблема щодо притягнення особи, яка керує транспортним засобом, та не має посвідчення водія (тобто не є водієм) до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху [5, с. 36 – 37].

Таким чином, для повного та всебічного розуміння та класифікації особи, яка знаходиться за кермом механічного транспортного засобу, необхідно чітко визначити поняття керування та підстави, відповідно до яких і набувається відповідне право.

Що стосується одного з перших нормативно – правових актів, який, на міжнародному рівні, регулював правовідносини між учасниками дорожнього руху є *Віденська конвенція про дорожній рух* — міжнародна угода, створена для полегшення міжнародного дорожнього руху і підвищення безпеки дорожнього руху шляхом впровадження стандартних правил.

Конвенція була узгоджена на конференції Економічної і Соціальної Ради ООН з безпеки дорожнього руху, яка проводилась з 7 жовтня по 8 листопада у 1968 році і була укладена у Відні 8 листопада 1968 року. Вона набула чинності 21 травня 1977 року. Конвенцію в подальшому ратифікувало 74 країни світу, серед яких і Україна.

На конференції також підготували конвенцію про дорожні знаки і сигнали [6].

Але, знову ж таки, жодного визначення щодо «особи, яка керує транспортним засобом», «керування транспортним засобом», або визначень близьких за значенням, в міжнародній угоді, яка стала основоположною та визначальною під час прийняття власних Правил дорожнього руху, країнами – учасницями конференції, визначено не було.

Визначення «водій», згідно даної конвенції в російській редакції «означає всякое лицо, управляющее транспортным средством, автомобилем и т.д. (включая велосипеды) или ведущее по дорогам скот, стада, упряжных, вьючных или верховых животных» [7].

Відповідно до 1 статті Закону України «Про автомобільний транспорт», водій – це особа, яка керує транспортним засобом і має відповідне посвідчення встановленого зразка [8].

Згідно з Правилами дорожнього руху України водій – це особа, яка керує транспортним засобом і має посвідчення водія (посвідчення тракториста-машиніста, тимчасовий дозвіл на право керування транспортним засобом, тимчасовий талон на право керування транспортним засобом) відповідної категорії.

Водієм також є особа, яка навчає керуванню транспортним засобом, перебуваючи безпосередньо в транспортному засобі [9].

У Правилах дорожнього руху наголошується, що водієм може бути особа, яка керує будь-яким транспортним засобом і має посвідчення водія, що дає право керування цим транспортним засобом. Категорії транспортних засобів, якими дозволено керувати, маючи при собі посвідчення водія, наведені у пункті 2.13 Правил дорожнього руху України.

Під час службової діяльності я неодноразово звертався за допомогою до тлумачних словників української мови, оскільки, ті законодавчі прогалини, що стосуються термінології, неможливо визначити в жодному нормативному документі, беззаперечно можливо визначити та встановити у вищевказаному джерелі, яке є повноцінним носієм інформації, яка в свою чергу, є обов'язковою до уваги. Саме тому, я ноголошую на наступному.

Відповідно до Великого тлумачного словника сучасної української мови, «водій» - 1. це той, хто водить машину, керує нею; шофер. 2. Той хто вказує шлях кому – небудь; керманіч [10].

«Керувати» - 1. Правити волами, кіньми тощо. // Спрямовувати процес, впливати на розвиток, стан чого – небудь. // Спрямовувати що – небудь кудись, до чогось. Спрямовувати діяльність кого, - чого – небудь; бути на чолі когось, чогось [10].

«Керування» - 1. Дія за значенням. 2. Система або сукупність приладів, за допомогою якими керують машинами, механізмами тощо [10].

Новий словник української мови дає інше визначення «керування» - користуючись кермом та іншими пристроями, спрямовувати рух, хід, роботу чогось [11].

Висновки. Таким чином, начебто, щодо керування транспортними засобами все є зрозумілим, але коли потрібно визначити більш конкретно те чи інше визначення (вищенаведене), то в наявних нормативно – правових актах вони або взагалі відсутні, або мають, хоча і синонімічні, але різні визначення.

Вищевикладена інформація впевнено вказує на те, що відсутність в правовому просторі визначення поняття особи, яка керує транспортним засобом та поняття керування транспортним засобом в цілому створює неналежні правові умови кожній із сторін, яка приймає участь в державних процесах задовольняючи власні та державні потреби, тому одним із головних завдань в напрямку власного дисертаційного дослідження вважаю за необхідне проведення комплексного спеціального дослідження адміністративно-правового статусу особи, яка керує транспортним засобом, яке є актуальним, як у практичному відношенні так і в теоретичному плані.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пастух І.Д., Червінчук А.В. Дії та рішення підрозділів МВС України, що забезпечують безпеку дорожнього руху, в адміністративно-деліктному провадженні та їх оскарження. Київ, 2015. 227 с.
2. Про внесення змін до Правил дорожнього руху : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.09.2011 р. № 1029. *Офіційний вісник України*. 2011. № 12. С. 2881.
3. Правила дорожнього руху : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2021 р. № 1306. *Офіційний вісник України*. 2001. № 41. С. 1852.
4. Про внесення змін до Правил дорожнього руху : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.09.2011 р. № 1029. *Офіційний вісник України*. 2011. № 12. С. 2881.
5. Пилипенко Є.О. Збірник матеріалів круглого столу «Актуальні проблеми вдосконалення нормативно-правового забезпечення у сфері безпеки дорожнього руху». Кривий Ріг, 2015. 120 с.
6. Віденська конвенція про дорожній рух : URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення 23.11.2021).
7. Віденська конвенція про дорожній рух : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws> (дата звернення 23.11.2021).
8. Про автомобільний транспорт : Закон України від 05.04.2001 р. № 2344-III. Редакція від : 07.09.1921. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2344-14#Text> (дата звернення: 23.11.2021).
9. Про правила дорожнього руху : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 р. № 1306. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text> (дата звернення: 23.11.2021).
10. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Ірпінь, 2003. 1440 с.
11. Яременко В., Сліпушко О. Новий словник української мови. Київ, 1998.